

zich mee, maar ze kunnen wel het ontstaan ervan bevorderen. Juist het gebrek aan eenheid onder de katholieken op alle niveau's sloot in 1795 gericht en doeltreffend optreden uit. De vrijheid en gelijkheid werkte zelfs de desintegratie nog in de hand en daarmee de machteloosheid.

Conclusies, kanttekeningen en (hypo)thesen

Een allereerste conclusie is wel dat er voor een adequate beschrijving van de reactie van rooms-katholieken op de omwenteling nog veel onderzoek verricht moet worden. Onze kennis is nog te globaal en vol leemten, zelfs op het gebied van de deelname aan de politiek, waarnaar in het verleden toch de meeste aandacht is uitgegaan.

Gezien de structuur van de staat en de kerken in 1795 moet de reactie bestudeerd worden op lokaal, regionaal en gewestelijk niveau. Een bij voorbaat nationale aanpak is anachronistisch en verdoezelt de eigenheid en de consistentie van ontwikkelingen op lager niveau.

Het sociologisch model van emancipatie in een fase, waarin dominant en minoriteit de status-quo aanvaarden, biedt de mogelijkheid om een aantal gegevens in een nieuwe samenhang te zien. Over het geheel genomen echter is de bruikbaarheid ervan beperkt, zolang de minoriteit zich nog niet van zich zelf bewust is. Op dat moment leidt de aandacht voor een geconstrueerde, niet werkelijke groepering er toe dat andersoortige, wel reële groeperingen buiten beeld raken.

In dit verband lijkt mij de hypothese verdedigbaar dat de uiteindelijke emancipatie van de rooms-katholieken in het verlengde stond van enkele andersoortige emancipaties, zoals die van de burgerij en die van een gewest.

Dit secundaire karakter van een emancipatie van de rooms-katholieken in 1795 kan nog eens onderstreept met een waarschijnlijk ook op de katholieken toepasbare stelling van J. Meijer, die de emancipatie van de joden "slechts de sociale verschijningsvorm van de veel dieper ingrijpende Verlichting" noemt²³.

Dat neemt niet weg dat er direkt na de omwenteling inderdaad verschijnselen aan te wijzen zijn, die voortkwamen uit het optreden van katholieken als katholieken. De doelstelling ervan was echter be-

23. J. Meijer, *Erfenis der emancipatie. Het Nederlandse Jodendom in de eerste helft van de 19e eeuw*. Haarlem 1963, 42.